

РОЗДІЛ 9

СТРУКТУРНА, ПРИКЛАДНА ТА МАТЕМАТИЧНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 81'27:323.2:316.346.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.36.44>

МОВНИЙ ВИМІР ҐЕНДЕРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ (ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ РЕКОМЕНДАЦІЙ РАДИ ЄВРОПИ З ВИКОРИСТАННЯ МОВИ ЯК РУШІЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ)

THE LINGUISTIC DIMENSION OF GENDER TRANSFORMATIONS (PRACTICAL APPLICATION IN UKRAINE OF THE COUNCIL OF EUROPE'S RECOMMENDATIONS ON THE USE OF LANGUAGE AS A DRIVER OF INCLUSION)

Дунебабіна О.А.,

*orcid.org/0000-0002-3242-2377**аспірантка кафедри стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики
Національної академії Служби безпеки України*

Ґендерний мейнстрімінг як принцип формування та реалізації державної політики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні полягає в тому, що ґендерна складова має враховуватися і впроваджуватися в будь-якій сфері державного управління. Це, в свою чергу, створює потребу у формуванні та реалізації галузевих ґендерних політик, що супроводжується розвитком та спеціалізацією ґендерної терміносистеми, а також застосування ґендерно чутливої мови.

Метою статті є здійснення огляду та аналіз стану формування терміносистеми державної політики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також підходів до використання ґендерно чутливої мови в соціально-політичному дискурсі та інформаційному просторі на прикладі рекомендацій та пам'яток з використання ґендерно чутливої мови, розроблених органами державної влади України, міжнародними організаціями, зокрема, Радою Європи. Дослідження покладене в основі статті підготовлено завдяки використанню сукупності методів наукового пізнання, зокрема – аналізу та синтезу, компаративного, а також методу лінгвістичного аналізу ґендерного дискурсу.

Наукова новизна статті полягає у введенні в науковий обіг документів та правничих актів з питань запровадження ґендерно чутливої мови, аналізі новітньої Рекомендації Ради Європи щодо використання мови як рушія інклюзивності, здійсненні порівняльного визначення існуючих понять *ґендерно чутлива мова* та наданні власного визначення поняттю. В статті доведено, що включення поняття *ґендерно чутлива мова* в офіційні документи, зокрема в Методичні рекомендації з використання ґендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України, Інформаційну пам'ятку щодо ґендерно чутливого толерантного спілкування в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, ґендерні стратегії закладів вищої освіти тощо, а також до Глосарію і тезаурусу Європейського інституту з ґендерної рівності зумовлює його перехід у розряд термінів, який має бути врегульований в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Ключові слова: ґендерний дискурс, ґендерно інклюзивна мова, ґендерні компетенції, ґендерна політика, ґендерно чутлива мова, Рекомендації Ради Європи щодо використання мови як рушія інклюзивності, Стратегія ґендерної рівності Ради Європи.

Gender mainstreaming, as a principle of the formation and implementation of the state policy of ensuring equal rights and opportunities for women and men in Ukraine, leads to the fact that the gender component must be taken into account and implemented in any sphere of public administration. This, in turn, creates a need for the formation and implementation of sectoral gender policies, which is accompanied by the development and specialization of gender terminology, as well as the use of gender-sensitive language.

The purpose of the article is to carry out an overview of the formation of the terminological system of the government policy of ensuring equal rights and opportunities for women and men, as well as approaches to the formation and use of gender-sensitive language in socio-political discourse and information space using the examples of guidance and recommendation, prepared by Ukrainian state bodies and the recommendations of the Council of Europe. The research underlying the article was prepared using a combination of methods of scientific knowledge, in particular, analysis and synthesis, comparative and linguistic analysis of gender discourse. The scientific significance of the article lies in the introduction of documents and legal acts on the implementation of gender-sensitive language into scientific use, analysis of the latest Council of Europe Recommendation on the use of language as a driver of inclusion, and a comparative definition of the current concepts of gender-sensitive language and the author's own definition of the concept.

The article concludes that the adoption of the concept of gender-sensitive language in official documents, in particular in the Guidelines for the use of gender-sensitive language in the system of the Ministry of Defence of Ukraine, the Information Memo on gender-sensitive tolerant communication in the system of the State Emergency Service of Ukraine, gender

strategies of higher education institutions, etc., as well as the Glossary and Thesaurus of the European Institute for Gender Equality, lead to its transition to the category of terms that should be regulated in the Law of Ukraine 'On Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men'.

Key words: Council of Europe Strategy for Gender Equality, Council of Europe Guidelines on the use of language as a driver of inclusivity, gender competences, gender sensitive language, gender inclusive language, gender discourse, gender policy.

Постановка проблеми. Гендерний мейн-стрімінг як принцип формування та реалізації державної політики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні передбачає врахування і впровадження гендерної складової в будь-якій сфері державного управління. Це, в свою чергу, створює потребу у формуванні та реалізації галузевих гендерних політик, що супроводжується розвитком та спеціалізацією гендерної терміносистеми, а також застосуванням гендерно чутливої мови.

Розвиток галузевих гендерних політик вимагає не тільки функціонування та посилення інституційного механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, формування гендерних компетенцій фахівців усіх рівнів, а також коректного використання гендерної термінології та застосування гендерно чутливої мови. Не можна не погодитися з висновком про те, що «усунення дискримінації за ознаками статі та гендеру включає і мовний аспект, оскільки систематичне використання гендерно упередженої термінології впливає на ставлення та очікування і може, з точки зору читача чи слухача, підкреслити другорядність жінок або сприяти увічненню стереотипного погляду на жіночі та чоловічі ролі. Існує низка різних стратегій, за допомогою яких можна з більшою точністю відобразити гендерні відносини, наприклад, максимально уникати використання мовних засобів, що явно чи неявно акцентують лише одну стать, та використовувати гендерно чутливі й інклюзивні засоби з урахуванням особливостей кожної мови, зокрема альтернативних граматичних форм» [1, с. 55].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Формування терміносистеми гендерної політики та застосування гендерно чутливої мови знаходиться в фокусі досліджень українських лінгвістів філософів: М. Гінзбург [2, 3], Л. Компанцевої [4], І. Лещенко [5], О. Малахова [6], Т. Марценюк [7], А. Марчишиної [8, 9], В. Патріарх [10], М. Скорик [11], О. Чуєшкової [12, 13, 14, 15] та інших. Г. Кобевко досліджує вплив соціокультурного аспекту на розвиток гендерної лінгвістики [16]. Біловус Г. здійснила аналітико-бібліографічний огляд фемінітивів як об'єкту монографічних досліджень сучасної української лінгвістики [17]. Питання запровадження фемінітивів з позицій феміністської лінгвістики вивчає А. Сваричевська [18].

М. Скорик [11, с. 72] демонструє приклади підготовки різних словників, включаючи переклад з англійської мови Глосарію і тезаурусу Європейського інституту з гендерної рівності, а також практику формування галузевих словників з гендерної рівності як відповідь на таку потребу, ілюструючи свої висновки діяльністю в цій сфері Державної судової адміністрації, Конфедерації роботодавців України, Житомирської обласної адміністрації та кампанії «Повага». За висновком М. Скорик «набула поширення практика готувати й додавати до кожного більш-менш значущого видання з гендерних питань індивідуального словничка» [11, с. 72], що було вимушеним кроком в ситуації відсутності єдиної термінології.

Першою галузевою спробою узагальнення гендерної термінології стало видання збірки фемінітивів Г. Плачинда для прес-офіцерів та фахівців підрозділів зв'язку з громадськістю Державної служби з надзвичайних ситуацій України [19]. Цей словник не давав тлумачень термінів, а представляв можливі варіанти утворених фемінітивів. Ця потреба актуалізувалася у зв'язку із прийняттям нового Українського правопису, яким створювалися нові можливості для творення та використання фемінітивів [20], а також внесенням змін до класифікатору професій Міністерством економіки України [21], який відкрив можливість застосуванню фемінітивів в назвах професій. Позитивним прикладом підготовки тематичного словника, до якого увійшла низка гендерних термінів, а також пояснення важливості використання фемінітивів є «Довідник безбар'єрності», який для зручності користування також представлено у вигляді окремого сайту <https://bf.in.ua/rules/> [22].

Висновок Т. Марценюк про те, що «наслідком браку академічних знань про гендерну та недискримінаційну тематики є низка термінологічних і перекладацьких проблем» [7, с. 41] можна розглядати як заклик до активізації наукової та практичної роботи з розвитку гендерного дискурсу. Авторка зазначає, що «впровадження гендерно паритетної мови може відбуватися двома шляхами: або завдяки стратегії фемінізації, або завдяки стратегії нейтралізації. Приклади їх дії засвідчують мовні політики в англійській та німецькій мовах. Якщо англійська мова, позбавлена граматичної категорії роду, розвинула стратегію нейтралізації (spokesperson), то німецька

навпаки зазнала серйозної фемінізації (Frau KanzleRin, Kolleginnen und Kollegen, Laboranten und Laborantinnen). Звідси напрошується висновок, що обрана стратегія може залежати від граматичної структури мови, зокрема, наявності чи відсутності в ній роду» [7, с. 42].

Рада Європи як міжнародна організація, для якої принципи прав людини, гендерної рівності та недискримінації є засадничими на основі визначень, термінів, інструментів і стандартів підготувала Словник гендерних термінів (2016 р.), який представлений англійською та французькою мовами і поки не має українського перекладу [23]. Оскільки основним принципом Ради Європи в реалізації політики рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є принцип гендерного мейнстрімінгу в роботі всіх структур, органів та проектів [24], для його реалізації необхідною є уніфікована мова і єдині дискурсивні підходи.

Метою статті є огляд та аналіз стану формування терміносистеми державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, її уніфікації на прикладах видання словників гендерної лексики, а також підходів до використання гендерно чутливої мови в соціально-політичному дискурсі на прикладі рекомендацій та пам'яток з використання гендерно чутливої мови, розроблених органами державної влади України та Рекомендацій Ради Європи щодо використання мови як рушія інклюзивності [25].

Виклад основного матеріалу. Розглянемо існуючі визначення поняття *гендерно чутлива мова*. Визначення поняття *гендерно чутлива мова* міститься в низці підзаконних нормативно-правових актах, словниках та наукових публікаціях. Так, в Глосарії і тезаурусі Європейського інституту з гендерної рівності, *гендерно чутлива мова* визначається як «реалізація гендерної рівності у письмовій і усній мові, котра досягається, коли жінки і чоловіки, а також особи, які не вписуються в бінарну гендерну систему, стають видимими у мові (оприявнюються) як особи рівної цінності, гідності, добротності та поваги» [1, с. 55].

В «Інформаційній пам'ятці щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, рекомендації з використання гендерно чутливої мови» поняття *гендерно чутлива мова* визначається як мова, «в якій відсутні прояви сексизму та в якій використовуються фемінітиви» [26, с. 1], розглядаються механізми творення гендерно чутливої мови [26, с. 2]. В ній також зазначається, що гендерно чутлива мова «використовується для уникнення стереотипів та недоліків, пов'язаних

з традиційними гендерними ролями. Вона включає в себе використання слів та фраз, які відображають усі гендерні напрями та виражають повагу до всіх осіб незалежно від їх статі чи гендерної ідентичності» [26, с. 2].

Державна судова адміністрація України розробила Рекомендації щодо використання гендерно чутливої мови [27], базуючись на Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи CM/Rec(2019)1 державам-членам щодо запобігання сексизму та боротьби з ним [28] і розмістила їх на своєму офіційному сайті. Вони також базуються на таких підходах як: використання гендерно нейтральної лексики, застосування фемінітивів та уникнення сексизму і містять визначення терміну *сексизм* як «будь-яка дія, жести, візуальний прояв, вимовлені або написані слова, практика чи поведінка, в основі яких- ідея, що особа чи група осіб є менш значимими, гіршими через їхню стать» [28].

Міністерство оборони України також впроваджує гендерно чутливу мову у війську [29]. В «Методичних рекомендаціях щодо застосування гендерно чутливої мови» повторюється визначення поняття *гендерно чутлива мова* як «мова, в якій відсутні прояви сексизму та в якій використовуються фемінітиви» з Інформаційної пам'ятки ДСНС [26, с. 1]. Поради щодо використання гендерно чутливої мови містяться в Пораднику для гендерних радників і радниць [30].

Затвердження Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року, в якій міститься завдання щодо «використання гендерно чутливого, недискримінаційних мовлення/мови» (далі – Стратегія) стимулювало розробку та прийняття відповідних стратегій закладами вищої освіти [31]. Оскільки Стратегія не містить визначення поняття *гендерно чутлива мова*, заклади освіти формулювали такі визначення самостійно. Таким шляхом йшли і центральні органи виконавчої влади, які розробляли свої відомчі нормативно-правові акти в цій сфері. В Гендерній стратегії Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна (2023–2033) поняття *гендерно чутлива мова* використовується в наступному значенні: «усне чи письмове висловлення, позбавлене андроцентризму, сексизмів і будь-яких інших дискримінаційних щодо гендеру елементів та властивостей» [32]. Аналогічне визначення наводиться в Стратегії забезпечення гендерної рівності в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу [33]. Стратегія забезпечення гендерної рівності Київського національного університету ім. Т. Шевченка зорієнтована, серед іншого, на «активне просування

гендерно коректних наративів у вітчизняному освітньому просторі» [34]. Разом з тим визначення поняття *гендерно коректний наратив* в тексті документу відсутнє.

Програма Розвитку ООН також приділяє увагу гендерно-чутливій комунікації і розробила презентацію «Поговоримо про гендер. 10 принципів гендерно чутливої комунікації для розвитку», з акцентом на питаннях застосування гендерно чутливої мови [35].

Питання гендерно чутливої мови включають не лише коректне використання гендерної термінології відповідно до загально визначених та уніфікованих визначень та застосування фемінітивів, уникнення сексизму, а й формування гендерно чутливого дискурсу в цілому. Ця проблема є не лише українською, вона існує і в інших країнах з різними системами мови, а також активно проявляється на рівні міжнародних організацій. Для вирішення зазначеної проблеми Рада Європи підготувала «Рекомендації щодо використання мови як рушій інклюзивності». Ці рекомендації спрямовані на те, щоб допомогти співробітникам Ради Європи комунікувати в гендерно-інклюзивній манері для «забезпечення більшої послідовності у застосуванні стратегій інклюзивної мови» [25, с. 6]. Разом з тим, вони є важливим джерелом стандартів та інформації для інших організацій та країн-членів та партнерів Ради Європи. Рекомендації доступні англійською мовою. Також готується франкомовне видання, оскільки саме ці дві мови є робочими мовами Ради Європи. На відміну від рекомендацій, підготовленими різними організаціями в Україні, де використовується поняття *гендерно чутлива мова*, в Рекомендаціях Ради Європи використовується інше – *гендерно інклюзивна мова*. Відповідно до Рекомендацій, використання гендерно інклюзивної мови означає, що потрібно говорити і писати таким чином, щоб не виключати і не дискримінувати будь яку особу за ознакою статі, гендеру чи гендерної ідентичності, а також не увічнювати сексизм чи гендерні стереотипи [25]. В Глосарії і тезаурусі Європейського інституту гендерної рівності поняття *гендерно інклюзивна мова* відсутнє [1]. Так саме в ньому відсутнє тлумачення понять *інклюзія* та *гендерна інклюзія*. Ці поняття активно використовуються на практиці і потребують свого визначення. На сайті Європейського інституту гендерної рівності, де постійно оновлюється термінологія, ці поняття також відсутні [36].

Співвідношення понять *гендерно чутлива мова* і *гендерно інклюзивна мова* розкривається в Інформаційній пам'ятці ДСНС. Так, інклюзив-

ність ними відноситься до одного з основних принципів гендерно чутливої мови: «мова має відображати різноманіття та бути включеною для всіх, незалежно від їхньої статі та гендерної ідентичності» [26, с. 1]. «Гендерно чутлива мова, також відома як «інклюзивна мова», використовується для уникнення стереотипів та недоліків, пов'язаних з традиційними гендерними ролями. Вона включає в себе використання слів та фраз, які відображають усі гендерні напрями та виражають повагу до всіх осіб незалежно від їх статі чи гендерної ідентичності» [26, с. 1]. До інших принципів гендерно чутливої мови авторами Інформаційної пам'ятки відносяться: «рівність – мовне спілкування повинно сприяти рівності, уникати дискримінаційних виразів або стереотипів, пов'язаних із статтю чи гендером; видимість – важливо забезпечити рівну видимість жінок та чоловіків у мові, уникаючи невидимості будь-якої групи» [26, с. 1]. Таким чином, можемо висновувати, що в Інформаційній пам'ятці ДСНС поняття *гендерно чутлива мова* за своїм змістовним наповненням є більш широким, ніж *гендерно інклюзивна мова*. З нашої точки зору *гендерна інклюзія* – це поняття, яке характеризує політику, практичний процес, а *гендерна чутливість* відноситься до загальної характеристик явищ, процесів тощо.

Як зазначається в Рекомендаціях Ради Європи щодо використання мови як двигуна інклюзивності, «хоча загальні стратегії можна застосовувати до всіх текстів, включно з політичними та комунікаційними документами Організації, диференційований підхід може бути застосований залежно від контексту, типу документа та аудиторії» [25, с. 6]. При цьому важливо переконатися, що комунікація або тексти залишаються зрозумілими, читабельними і доступними для аудиторії, на яку вони спрямовані. Оскільки Рекомендації стосуються використання гендерно недискримінаційних підходів в англійській мові, не всі наведені приклади релевантні для України. Однак, низка загальних порад і підходів, викладених в Рекомендаціях є прийнятними для будь якої мови. Більш того, вони перегукуються з підходами, застосованими, зокрема, в Інформаційній пам'ятці ДСНС та Методичних рекомендаціях Міністерства оборони України.

Перша рекомендація стосується необхідності уникати дискримінаційних, сексистських та або висловлювань, які посилюють гендерні стереотипи [25, с. 8]. Ця рекомендація базується на Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо запобігання сексизму та боротьби з ним. З ними співзвучні Рекомендації ДСА України:

сексизм може виявлятися у різних формах: «вживання відверто образливих – або таких, що представляють жінок гіршими за чоловіків, висловів («жіноча логіка», «жіночі балачки», «жіноче щастя»); підсміювання над жінкою, приниження її гідності; некоректні зауваження/запитання щодо зовнішності, сімейного стану, одягу, макіяжу; непристойні анекдоти, коментарі з сексуальним підтекстом, різноманітні звуки, жести сексуального характеру; звертання до молодої дівчини у публічній сфері «сонечко», «красунечко», тоді, як вона не може відповісти чоловіку «місяцю ясний, красене»; звертання до відвідувачок чи працівниць суду через їх біологічні характеристики або стосунки з чоловіками. (Наприклад, «дівчино» (до незаміжньої молодої особи жіночої статі) чи «жінко (до заміжньої жінки); характеристика жінок через їхню зовнішність, а не здобутки (Наприклад, «чарівна дівчина», «приваблива білявка» – в розмові про помічницю судді чи адвокатку) [27].

В будь якій мові є достатньо усталені, але водночас відверто дискримінаційні чи сексистські висловлювання, які зводять багатоманіття життєвої практики чоловіків і жінок до традиційних ролей («це чоловіча робота», «вона кидає/бігає/б'ється як дівчисько», «дякую жінкам за те, що зробили кімнату красивішою», «чоловіки просто не розуміють» тощо), які необхідно вилучити із власного вжитку та замінити більш нейтральними формулюваннями [25, с. 8]. Такі усталені сексистські вислови є і в українському дискурсі і вони є достатньо розповсюдженими у вжитку. Наприклад – «жінки – вразлива категорія населення». Хоча до вразливих категорій відносяться не всі жінки а окремі групи – жінки з інвалідністю, жінки, які систематично страждають від домашнього насильства, жінки – внутрішньо переміщені особи, жінки, які самостійно виховують дитину, жінки, в сім'ях яких є загиблі, поранені або зниклі безвісті військовослужбовці тощо. Перелік таких груп наведено в оновленому Національному плану дій на виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» [37]. Сніший приклад стосується різних варіацій на тему «не жіноча справа»: від «жінкам не місце в державному управлінні», до «захист України – не жіноча справа», «робота водійкою – не жіноча справа» тощо, що фактично спростовується сьгоднішніми життєвими реаліями.

Для визначення того, чи є вислів дискримінаційним чи ні, Рекомендації пропонують виконати вправу «Люстерко», яка добре відома в Україні як популярний інструмент при проведенні тренінгів

з гендерної тематики. Вона полягає в тому, що вислів адресований чоловіку або жінки перефразовується по відношенню до іншої статті. І якщо при такій трансформації він лунає «дивно», то це означає, що він носить в собі ознаки сексизму або дискримінації. Так, достатньо популярно і досі звертати увагу на одяг та зовнішність жінок: «у вас така красива сукня», «вам так личить ця блузка», «у вас такі довгі ноги» (те що носить назву м'якого сексизму) тощо, які в трансформації до особи чоловічої статі («у вас такий красивий костюм», «вам дуже личать ці брюки», «у вас такі довгі ноги») не сприймаються як позитивні. Автори Рекомендацій також пропонують уникати висловів як то – «жінка президент», «жінка міністр», бо такого не кажуть про чоловіків [25, с. 8]. Ця порада для України є актуальною в контексті таких висловів як то «жінка-міністр», «жінка-поліцейський», «жінки-військовослужбовці» тощо.

Другою рекомендацією є використання таких форм звернення, які відзначають стать особи, до якою відбувається звернення: звертаючись до конкретних осіб, використовуйте форми звертання та займенники, які відповідають їхній гендерній ідентичності [25, с. 9]. Ця порада може бути впроваджена в життя як раз шляхом поширення використання фемінітивів – професорка, міністерка, директорка, пані Посол, пані Голово. На цих порадах будують свої рекомендації і українські експерти, які розробляють принципи використання гендерно чутливої мови.

Третя рекомендація може виглядати, на перший погляд, як протилежна другій. Вона формулюється наступним чином – «Не робіть гендер видимим, якщо це дозволяє контекст», що можна зробити, використовуючи стратегію застосування гендерно нейтральних слів [25, с. 10]. Наприклад, вживаний і в англійській, і в українській мовах термін «Ombudsman/Омбудсман» варто замінити на «Ombudsperson/Омбудсперсон», який знаходить все більше розповсюдження в обох мовах. Однак таких слів більше в англійській мові – fireman – firefighter, policeman – police officer, barman – bartender. З нашої точки зору, використання цієї поради залежить від контексту тексту або розмови і має бути націлено саме на підкреслення, там де це необхідно, принципів рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Четверта рекомендація – використання займенників та прикметників у множині [25, с. 11]. Цей підхід використовується в українській мові, зокрема при називанні державних свят («День захисників та захисника України»).

П'ята рекомендація є стратегічною, бо вона вказує на те, коли потрібно підкреслювати гендерну мову, а коли ні. Так, у ситуаціях, коли переважають гендерні стереотипи і коли виділення статі або гендеру зробить вислів більш інклюзивним, їх варто виділяти. Виконуючи цю рекомендацію, наприклад, не варто говорити тільки о захисниках і військовослужбовцях, ототожнюючи діяльність із захисту країни або проходженням служби в Збройних Силах виключно із чоловіками, що є достатньо стереотипним уявленням про сучасний стан сектору безпеки та оборони України. Навпаки, потрібно вживати такі словосполучення як «захисники і захисниці», «військовослужбовці та військовослужбовиці», «прикордонники та прикордонниці» тощо, що робить вислів більш інклюзивними, як радять Рекомендації Ради Європи [25, с. 13].

Посібник з гендерно сенситивних комунікацій підготовлено й Європейським інститутом гендерної рівності, який є структурою Європейської Комісії, як свідчення актуальності проблематики [38].

Визначення поняття *гендерно чутлива мова* наразі відсутнє в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», стаття 1 якого містить перелік термінів [39], а також в інших правничих документах. На основі аналізу існуючих визначень поняття *гендерно чутлива мова* пропонуємо наступне авторське визначення: «гендерно чутлива мова – мова, спрямована на відображення принципу гендерної інклюзії, зокрема, шляхом використання фемінітивів, позбавлена андроцентризму, сексизму, будь-яких інших дискримінаційних щодо статі та гендеру проявів», яке доцільно включити до Закону. Включенням поняття *гендерно чутлива*

мова в правничі документи й словники зумовлюватиметься його перехід у розряд термінів [40].

Висновки. Підготовка Радою Європою проаналізованого видання є важливим кроком для формування сучасної гендерно інклюзивної лексики та гендерно чутлива мова. Разом з тим, включення поняття *гендерно чутлива мова* в офіційні документи, зокрема до Методичних рекомендацій з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України, Інформаційної пам'ятки щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Гендерної стратегії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2023–2033), а також до Глосарію і тезаурусу Європейського інституту з гендерної рівності зумовлює його перехід у розряд термінів, який може бути завершено закріпленням визначення в Законі «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

З урахуванням змісту і специфіки видання Ради Європи, орієнтованого на практику застосування англійської мови, необхідно зробити його адаптований переклад українською мовою, використовуючи приклади з українського контексту; провести його презентацію для всіх зацікавлених в розвитку гендерної політики та використанні гендерно чутливої мови сторін, зокрема перекладачів. Підготувати тренінговий курс з використання гендерно чутливої та інклюзивної мови для фахівців органів державної влади, місцевого самоврядування, з особливою увагою до представників підрозділів зв'язків із пресою і громадськістю, журналістів та журналісток, а також фахівців міжнародних та громадських організацій. Перекласти українською мовою Словник гендерних термінів Ради Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / Бабак М., Давліканова О. та ін. Київ : Вістка, 2021. 170 с.
2. Гінзбург М. Гендерні особливості української мови, на які треба зважати. *Українознавчий альманах*. Київ, Мелітополь, 2012. Вип. 9. С. 75–83. URL: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Work/hinzburh_2012_ukrajinoznachuj_al'manakh_9.pdf (дата звернення: 30.08.2024).
3. Гінзбург М. Професійні назви як дзеркало гендерної рівності. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. Київ, 2012. Вип. 26. С. 6–26. URL: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Work/hinzburh_2012_humanitarna_osvita_.pdf (дата звернення: 30.08.2024).
4. Компанцева Л. Ф. Гендерна перспектива інформаційної безпеки [Електронний ресурс]. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2019. № 2. С. 115–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2019_2_16 (дата звернення: 08.09.2024).
5. Лещенко І. Лінгвістичні маркери забезпечення гендерної рівності в англійській та українській мовах: перекладацький аспект. Полтава, 2021. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/11819> (дата звернення: 08.09.2024).
6. Малахова О. Гендерно-чутлива мова vs дискурсивні влади: актуальні питання гендерної лінгвістики в Україні. *Гендерний журнал «Я»*. 2015. № 1 (37).

7. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ, 2014. 65 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a9fb5af5-76c1-460b-8319-0fded7ee8afe/content> (дата звернення: 08.09.2024).
8. Марчишина А. А. Актуалізація поняття «гендерна ідентичність» в постмодерністському дискурсі. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2015. № 5. С. 95–98.
9. Марчишина А. А. Концепція гендерної ідентичності в постмодерністському тексті: варіації на тему само тотожності. *Записки з українського мовознавства: зб. наук. праць*. 2019. Т. 2, № 26. С. 4–11.
10. Патріарх В. Поняття сексизму в термінологічній системі гуманітаристики та гендерної лінгвістики. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологія*. 2022. № 13. С. 311–315.
11. Скорик М. Гендер без мови: презентація українського перекладу Глосарію й тезаурусу європейського інституту з гендерної рівності. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 3. С. 71–77.
12. Чусшкова О. В. Синонімія в терміносистемі гендерної лінгвістики. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Проблеми української термінології*. 2017. № 869. С. 105–108.
13. Чусшкова О. В. Реалізація стратегії статевої нейтралізації в інтернет-дискурсі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: *Філологія*. 2019. № 40. Т. 1. С. 123–126.
14. Чусшкова О. В. Становлення терміносистеми гендерної лінгвістики. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія: *Проблеми української термінології*. 2016. № 842. С. 161–164.
15. Чусшкова О. В. Стратегія фемінізації як основний чинник творення гендерно толерантної мови (на матеріалі інтернет-дискурсу). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія «Філологія». *Соціальні комунікації*. 2019. Т. 30 (69), № 2, Ч. 1. С. 47–52.
16. Кобевко Г. В. Вплив соціокультурного аспекту на розвиток гендерної лінгвістики. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 232–235. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_11_58 (дата звернення: 05.09.2024).
17. Біловус Г. Г. Фемінітиви як об'єкт монографічних досліджень сучасної лінгвоукраїністики: аналітико-бібліографічний огляд / Г. Г. Біловус. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: *Філологія*. *Соціальні комунікації*. 2018. Т. 29 (68), № 2. С. 152–156. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_filol_2018_29\(68\)_2_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_filol_2018_29(68)_2_30) (дата звернення: 05.09.2024).
18. Сваричевська А. Фемінітиви і гендерне мовознавство з позицій феміністської лінгвістики. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 43(3). С. 88–93. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2021_43\(3\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2021_43(3)_16) (дата звернення: 05.09.2024).
19. Плачинда Г. Словник-довідник для прес-офіцерів та прес-офіцerek територіальних управлінь державної служби України з надзвичайних ситуацій. Київ: Україно-Болгарський культурний центр «Сердіка», 2018. 16 с. URL: <https://d.eruditor.link/file/3121267/> (дата звернення: 03.09.2024).
20. Про питання українського правопису. Постанова КМУ від 22 травня 2019 р. № 437. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.09.2024).
21. Зміни № 9 до Національного класифікатора ДК 003:2010 «Класифікатор професій». Наказ Мінекономіки від 18.08.2020 р. № 1574 URL: <https://bit.ly/3ynlcsu6> (дата звернення: 14.09.2024).
22. Довідник безбар'єрності / Упоряд. Т. Касьян; авт. проекту О. Зеленська; іл. О. Дегтярьова; ред. О. Сауляк; дизайн В. Гавриш. Харків: IST Publishing, 2022. 214 с.
23. Gender Equality Glossary. Council of Europe, 2016. URL: <https://edoc.coe.int/en/gender-equality/6947-gender-equality-glossary.html> (дата звернення: 10.09.2024).
24. Council of Europe Gender Equality Strategy for 2024-2029. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680ae569b (дата звернення: 10.09.2024).
25. Guidelines on the use of language as a driver of inclusivity. Council of Europe, 2024. URL: <https://rm.coe.int/guidelines-for-the-use-of-language-as-a-driver-of-inclusivity/1680aec235> (дата звернення: 10.09.2024).
26. Інформаційна пам'ятка щодо гендерно чутливого толерантного спілкування в системі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, рекомендації з використання гендерно чутливої мови. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/2/1/1/0/4/7/1/informaciina-pamiatka-tolerantne-spiлкування-2.pdf> (дата звернення: 06.09.2024).
27. Рекомендації щодо використання гендерно чутливої мови. Державна судова адміністрація України. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/gender/gend_recomend2 (дата звернення: 08.09.2024).
28. Рекомендація CM/Rec(2019)1 Комітету міністрів державам-членам щодо запобігання сексизму та боротьби з ним. URL: <https://rm.coe.int/cm-rec-2019-sexism-ukr-rev-ps-no-track-changes-fin-with-content-al/1680953cb8> (дата звернення: 14.09.2024).
29. Про затвердження Методичних рекомендацій з використання гендерно чутливої мови в системі Міністерства оборони України. Наказ Міністерства оборони України № 236/нм від 13.04.2024 URL: <https://www.mil.gov.ua/content/pdf/publish/order236nm-13-04-2024.pdf> (дата звернення: 08.09.2024).
30. Порадник для гендерних радників і радниць / Арнаутова В., Батракова Н., Дунебабіна О. та ін.. ОБСЄ БДІПЛ. Київ, 2022. 66 с.

31. Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022–2024 роки з її реалізації» від 20 грудня 2022 р. № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.09.2024).
32. Гендерна стратегія Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2023–2033). URL: <https://bit.ly/3A5lpS6> (дата звернення: 15.09.2024).
33. Стратегія забезпечення гендерної рівності в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу. Затверджено Вченою радою університету Протокол № 13/658 від 21.12.2023 р., уведено в дію наказом ректора № 364 від 28.12.2023 р. URL: <https://bit.ly/3yl6Wls> (дата звернення: 15.09.2024).
34. Стратегія забезпечення гендерної рівності в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Затверджено Вченою Радою Київського національного університету імені Тараса Шевченка 10 квітня 2023 року (протокол № 10). URL: <https://bit.ly/3WHSGwD> (дата звернення: 15.09.2024).
35. Поговоримо про гендер. 10 принципів гендерно чутливої комунікації для розвитку. Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), 2018. Автор: Ф.Марін; Адаптація українською мовою: Т. Гриценко, Т. Кононенко, Ю. Самусь, ПРООН в Україні. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Lets-Speak-Gender_ua.pdf (дата звернення: 20.09.2024).
36. Сайт Європейського інституту гендерної рівності. URL: https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus#letter_g (дата звернення: 25.09.2024).
37. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року (із змінами, внесеними згідно з Розпорядженням КМ № 1150-р від 16.12.2022). Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.09.2024).
38. Guide of the European Institute for Gender Equality (EIGE) on gender-sensitive communication. URL: https://eige.europa.eu/publications-resources/toolkits-guides/gender-sensitive-communication/test-your-knowledge?language_content_entity=en (дата звернення: 27.09.2024).
39. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 15.09.2024).
40. Felber H. Terminology Manual. Prepared by Helmet Felber for the General Information Programme and UNISIST and for the International Information Centre for Terminology. Paris : UNESCO ; Infoterm, 1984. XXI, 426 p.